

3. ЧУВСТВОТО ЗА ОТГОВОРНОСТ – ОСНОВЕН МОТИВ В ПОВЕДЕНИЕТО НА МЮСЮЛМАНИНА

Сефер ХАСАНОВ

Несъмнено причините за цялостния напредък на едно общество или неговата изостаналост се крият най-вече в нравственото ниво на неговите представители. Когато говорим за напредък, трябва да имаме в предвид, че превъзходството само в една или някои от сферите на живота не е съвършеното разбиране за напредък. За истински напредък може да се говори само, когато става въпрос за положително развитие във всички аспекти на живота. Нима това е възможно?! Ако човек се чувства отговорен пред някого за всяко едно действие, за всяка една дума, за всяка една мисъл, то тогава: Да, истински напредък е възможен. Но кой е онзи, който познава човека до мозъка на костите му? Кой е онзи който чува шепота на душата му? Кой е онзи, който го вижда в мрака на нощта и зад заключени врати? Така, че човек да проявява отговорност във всичко което върши във всеки един момент. Това е единствено Аллах, който е един неделим и към Него всички се отправят, не е раждал и не се е раждал и никой никога не му е бил равен. Единствено с отдаване на съвършения Създател, може да се говори за съвършенство, което е до такава степен до каквато е отдаването. Именно това отдаване е Ислямът – да се подчиняваш във всяко отношение на онзи който единствен познава тайните на земята и на небесата и на всичко в тях.

Във време, когато за Исляма за съжаление се знаят много малко достоверни неща, поради грешната представа, която от една страна се изгражда от злонамерени врагове, а от друга страна от невежи мюсюлмани, трябва да си зададем въпроса: Как мюсюлманите в някогашна Андалусия (днешна Испания) са били пример за подражание, както в точните науки като математиката, физиката, химията, астрономията и медицината, така и в хуманитарните като философията, историята и литературата, докато същевременно църквата на Запада е осъждала голяма част от научните постижения като светотатство и богохулство? Нима те са били по-малко мюсюлмани от нас, или просто тяхното и нашето разбиране за Исляма се различават? Нима те са били по-малко богобоязливи отколкото ние, като са отделяли време за "светски" неща, или просто тяхното разбиране за светското се е различавало от нашето? И какво се е променило в това разбиране, за да завърши възходът им с упадък и

разруха?! Дали наистина, както си мислят някои хора, ги е погубил "религиозният" фанатизъм, при положение че самият пророк Мухаммед (с.а.с) го е осъдил и е казал: *"Със сигурност ще се погубят прекриващите границите на умереността"*¹?! Но разбира се, това важи в случай, че умеренето е не онова, което желаят душите ни, а нормите поставени от Аллах като задължителни (*фарз*), препоръчителни (*сунна*) или просто разрешени (*мубах*), бивайки в такава пропорция, че изпълнението на която и да било от тях, не пречи на друга. А именно, че например доброволният намаз (*нафиле*), не може да бъде оправдание за неизпълнение на семейните или работните задължения, тъй като в Исляма всички действия се разглеждат като служене на Аллах и трябва да са съобразени с границите, които е поставил.

Чувството за отговорност у мюсюлманина се корени в съзнанието, че е човек с мисия. За формирането на подобно съзнание главна роля имат айети като: *"Нима сметнахте, че сме ви създали напразно и не ще се върнете при Нас"* (сура ел-Му'минун, 23:115), както и: *"Той е онзи, който сътвори смъртта и живота, за да ви изпита кой от вас е по-добър в делата. Той е Всесилният и Всепрощаващият"* (сура ел-Мулк, 67:2). Следователно, според мюсюлманина, човек е създаден със строго определена цел, а именно – да повярва в своя Създател и да докаже вярата си с дела, както се разбира от думите на Аллах: *"Нима хората сметнаха, че ще бъдат оставени да кажат: "Повярвахме", без да бъдат изпитани."* (сура ел-Анкебут, 29:2).

Отговорността на човека за деяния му в този свят произтича от правото му на избор, за което Всевишният Аллах казва: *"Ние му показахме пътя, така че или ще е благодарен (вярвайки), или пък неблагодарен (незачитайки Господаря си)* (сура ел-Инсан, 76:3). И също Аллах казва: *"Няма насилие в Религията"* (сура ел-Бакара, 2:256), като разбира се това в никакъв случай не означава, че вярата и добрите дела ще останат невъзнаградени, а безверието и злините ненаказани. Всевишният Аллах казва: *"Нима ще сториме отдадените на Аллах да са като престъпниците"* (сура ел-Калем, 68-37). Право на избор има всеки, но правилният избор е един. Създателят казва: *"Кълна се във времето. Наистина всеки човек е на загуба, с изключение на онези, които са повярвали, вършили са праведни дела, препоръчвали са един на друг истината (одобреното от Аллах) и са си препоръчвали търпението (в изпълнението на повелите и в пазенето от забраните на Аллах)* (сура ел-Аср, 1-3).

---

¹ Муслим, Илм 7, Тунис, 1992.

Вярата на мюсюлманина в Аллах формира у него чувство за отговорност пред Създателя, което не се ограничава с време или място. И когато Всевишният Аллах казва: *"Аз не създадох джиновете и хората освен, за да ми правят ибадет (да ми служат)"* (сура ез-Зарият, 51:56) се има в предвид, че целият човешки живот трябва да бъде в подчинение на Аллах. И при положение, че човек е сътворен с нужди от най-различно естество, в никакъв случай не се изисква те да бъдат пренебрегнати, а само съобразени с религията. Следователно, когато става въпрос за ибадет (служене на Аллах) не се имат в предвид само основите на Исляма, включващи засвидетелстването на единството на Аллах и пратеничеството на Мухаммед (с.а.с.), наред с намаза, оруча, зекята и хаджа, а и всички останали думи и постъпки. И както се съобщава в едно от словата на Пратеника на Аллах (с.а.с) Ислямът е изграден върху споменатите пет фундамента,¹ без да се изчерпва с тях. И точно в това грешно разбиране за богослужението, трябва да се търсят причините за изоставането на мюсюлманите в различните сфери на живота, а оттам и формирането на грешна представа у другите за същността на Исляма.

Друг важен момент в Исляма е че делата се считат за функция на вярата и се приемат единствено при наличието ѝ. Затова Всевишният Аллах декларира, че опрощава всички грехове свързани с делата, без това да важи за вярата, казвайки: *"Наистина Аллах не прощава да бъде съдружаван, и опрощава всичко останало на когото си пожелае"* (сура ен-Ниса, 4:116).

Отговорността за сърцето

Сърцето е центърът на вярата в Аллах, която пък определя отношението към всичко останало, следователно сърцето е първото върху което трябва да се съсредоточи човек по пътя си към Аллах. Пратеникът на Аллах (с.а.с.) е казал: *"Внимавайте! Наистина в тялото има едно парче месо, което ако е здраво, е здраво и цялото тяло, а ако се развали се разваля и цялото тяло"*², т.е правилността на думите и делата ни зависи от правилността на мислите, убежденията и намеренията скрити в сърцата. Сърцето се поддържа спокойно единствено със споменаване на Аллах, като вярващият човек във всичко заобикалящо го вижда доказателства за Неговата мощ, мъдрост, милост и справедливост. Аллах казва: *"Сърцата се успокояват единствено със споменаване на Аллах"* (сура ер-Рад, 13:28). Същевременно сърцето се пази чисто единствено със странене от греховете, относно което Пратеникът на Аллах (с.а.с) в

¹ ел-Бухари, ел-Иман 1, Тунис, 1992.

² ел-Бухари, ел-Иман 37.

едно от словата си е казал: *"Наистина, когато човек извърши грях, върху сърцето му остава черна точка, като ако се разкае тя се изчиства, а продължи ли да съгрешава тя се увеличава"*¹. И в този смисъл Всевишният Аллах е казал: **"Онова което придобиха (т.е. греховете) покри с ръжда сърцата им"** (сура ел-Мутафифин, 83:14). Разкаянието (тевбе) изисква съжаление за извършеното, изоставянето му и абсолютна решителност да не се повтаря.

Отговорността за душата

Всевишният Аллах казва: **"Кълна се в душата, и в Онзи, Който я е създал, и е заложил в нея и греховността и богобоязънта. Наистина сполучил е онзи, който я пречистил, и е заслужил разочарование онзи, който я е омърсил"** (сура еш-Шемс, 91:7-10). Следователно отговорността на човек за душата изисква пречистването ѝ от всякакви отрицателни качества от рода на безверие, високомерие, завист, самолюбие, алчност и егоизъм. На свой ред това е възможно единствено чрез полезно, приближаващо до Аллах знание, което човек да прилага и предава на другите, и се проявява в положителни качества, като търпение, срам, щедрост, великодушие, скромност и милосърдие. Със знанието човек печели неповторима възможност за спечелване на задоволството на Аллах, но същевременно се увеличава и отговорността му, както се разбира от думите на Всевишния, които гласят: **"Нима са равни онези които знаят и онези които не знаят?"** (сура ез-Зумер, 39: 9).

Отговорността за тялото

Отговорността на човек за тялото му изисква да го поддържа здраво и да го използва целесъобразно – да изпълнява повелите на Аллах и да не си служи с него за забранени неща. В този смисъл здравословното хранене е било част от ежедневието на мюсюлманите, които са се ръководели както от практиката на Пророка (с.а.с.), така и препоръката му, която гласи: *"На човек са му достатъчни няколко залъка, които да държат гръбнака му изправен"*². По отношение на целесъобразното използване на тялото Пратеникът на Аллах, когато изброява нещата, за които без да бъде питан човек няма да бъде оставен да се помръдне от мястото си в Деня на Възкресението е казал: *"и докато не бъде питан относно тялото си, за какво го е похабил"*³. Отговорността за тялото заема специално място в живота на мюсюлманина и поради вярата му, че в Съдния ден органите ще проговорят и ще свидетелстват пред Аллах за какво са били

¹ Хаким ен-Нейсабури, ел-Мустедрак ала'с-Сахихейн, Бейрут, 1998, I, 150.

² ен-Нейсабури, ел-Мустедрак ала'с-Сахихейн, V, 473.

³ ет-Табарани, ел-Муджем ел-Евсат, Бейрут, 1985, III, 106.

използвани. Всевишният Аллах утвърждава тази истина с думите: *"За тях ще има огромно мъчение, в деня когато и езиците, и ръцете и краката им ще свидетелстват срещу тях относно онова което са вършили.* (сура ен-Нур, 24:23-24). И тъй като опасността за извършване на грях с някои органи е по-голяма отколкото с други, Пратеникът на Аллах (с.а.с) е казал: *"Който ми даде гаранция за две неща: за езика си и за половия си орган, то аз му гарантирам Дженнета (Рая)"*¹. Освен това за тежките последствия от необмислените слова, които може да излезнат от устата на човек Пратеникът на Аллах (с.а.с) е казал: *"Наистина понякога човек без много да се притеснява изрича дума в която се крие гнева на Аллах, а заради нея ще падне в Джехеннем (Ада)"*².

Отговорността за останалите хора

Отговорността за останалите хора изисква спазването на техните права, като колкото роднинската и духовната връзка е по-силна, то съответно правата на хората едни над други са толкова повече и по-големи, както се разбира от словото на Пратеника: *"Отдай на всеки правоимащ правото му"*³.

Отговорността за пратеника

В Исляма на първо място по права са хората, които са се превърнали в причина за духовното прозрение и физическото съществуване на другите. Следователно Пророкът Мухаммед (с.а.с), чрез който последното писание на Създателя е достигнало до хората, и чиито слова и постъпки са съвършен образец за следване по пътя към Аллах, има най-голямо право над мюсюлманите измежду всички хора, а именно да се молят за него на Аллах, и да следват примера и заръките му. Всевишният Аллах е казал: *"Онзи, който се подчини на Пратеника, то той се е подчинил и на Аллах"* (сура ен-Ниса, 4:80).

Отговорността за родителите

Всевишният Аллах казва: *"Твоят Господар отсъди да не служите на никого друго освен на Него и специално към родителите да се отнасяте изключително добре. Ако един от двамата или и двамата достигнат преклонна възраст, намирайки се при теб, то не им казвай дори и "Уф!", не ги хокай и им казвай блага дума. И спусни от милост крилото на смирението пред тях и кажи: О, Аллах смили се над тях така, както те са ме отгледали като малък!"* (сура ел-Исра,

---

¹ ел-Бухари, ер-Рикак 23.

² ел-Бухари, ер-Рикак 23.

³ ел-Бухари, ел-Едеб 86.

17:23-24). От айетите недвусмислено се разбира че отговорността за родителите не включва само материалното им обезпечаване, а същевременно изисква проявата на смирение, милост и саможертва. За богатата отплата, с която Аллах е възнаградил родителите и отговорността, с която е натоварил децата свидетелстват и думите на Пратеника (с.а.с): *"Задоволството на Аллах е в задоволството на родителите, а гневът на Аллах е в гнева на родителите"*¹.

Отговорността за брачния партньор

Основната цел на брака в Исляма е пазенето на честта и оставянето на праведно поколение, най-голямата гаранция за което е изборът на правилен партньор. И тъй като, както се споменава в словата на Пратеника (с.а.с), че вярата на човек е според тази на неговия най-близък приятел, така както желае самият той да се възползва от праведността на други, то и неговото задължение към брачния му партньор, а впоследствие и към децата е да съдейства за укрепването на вярата им и да им помага във вършенето на праведни дела. Всевишният Аллах казва: *"О, вие които сте повярвали, предпазете себе си и семействата си от огън, чието гориво ще са хората и камъните (идолите)"* (сура ет-Тахрим, 66:6).

Отговорността за децата

След установяване на брачна връзка, бъде ли дарен с рожба то рабът поема и отговорността за нейното възпитание, като това при Аллах е залог за голяма печалба или съответно за голяма загуба, тъй като както гласи едно от словата на Пратеника на Аллах (с.а.с), ако човек се превърне с някое добро дело в пример за другите, то бива възнаграден така, както за съответното дело, така и за делата на всички, които са последвали примера му, като същото важи и в случая, когато човек се превърне в лош пример и бъде последван от другите. Така че, децата са неповторима възможност за спечелване на задоволството на Аллах, която същевременно крие и опасността от гнева му, в случай че не бъдат възпитани в духа на вярата. Пратеникът на Аллах (с.а.с) казва: *"Никой родител не е дарил на детето си нещо по-прекрасно от доброто възпитание"*².

Отговорността за останалите мюсюлмани

Всевишният Аллах казва: *"Вярващите са единствено братя"* (сура ел-Худжурат, 49:10), т.е не е приемливо да се отнасят един към друг освен по братски. Истинският мюсюлманин трябва да е съпричастен към проблемите на брата си, тъй като Пратеникът на Аллах (с.а.с) е казал: *"Истинските вярващи, в обичта, милостта и*

¹ ет-Тирмизи, Бирр 3, Тунис, 1992.

² ет-Тирмизи, ел-Бирр 33.

състраданието си един към друг са като едно тяло: когато някой орган изпита болка, цялото тяло споделя безсънието и треската му"¹. Същевременно тази съпричастност трябва да обхваща не само случаите на физическо, психическо или финансово затруднение, а и всяко състояние, което може да доведе до разваляне на отношенията с Аллах, като в този смисъл са думите на Пророка: *"Помогни на брата си без значение дали върши зло или му се причинява зло"*, при което някои от присъстващите веднага попитали: Разбрахме за случая, когато му се причинява зло, но как да му помогнем, когато той причинява зло?! Отговорил: *"Като го възпрете от злото"*².

Отговорността спрямо немюсюлманите

Друговерството в никакъв случай не дава каквото и да било право или основание на мюсюлманина да обижда или ощетява някого. Основното задължение на мюсюлманина към друговерците е да им предаде истината, в която вярва, без да е отговорен дали ще я последват или не, с ясното съзнание, че единствено Аллах отваря сърцата за вярата. В този смисъл Всевишният Аллах казва: *"А отвърнат ли се, то (знай че) твой дълг е единствено да предадеш"*. (Али Имран, 3:20), а също и: *"(О, Мухаммед) не е твой дълг тяхното напътване (достигането им до истината), а Аллах напътва когото пожелае"*. (ел-Бакара, 2:272), както и: *"Наистина не ти напътваш когото обичаш, а Аллах напътва когото пожелае"* (ел-Касас, 28:56).

В отношението си към немюсюлманите вярващият винаги се ръководи от принципите на справедливостта и добротворството, които са залегнали в думите на Всевишния Аллах: *„Наистина Аллах повелява справедливост и добро отношение, както и благодетелност към роднините, и възбранява покварата, порицаното и гнета"* (сура ен-Нахл, 16:9). Справедливостта и доброто отношение към останалите, без оглед на тяхната верска принадлежност, са неизменни черти от характера на истинския мюсюлманин. Тъй като той вярва в оповестеното в Корана, че който извърши добро, дори да е с тежест на прашинка, ще го види; и който извърши зло, дори да е с тежест на прашинка, също ще го види.³ Затова вярващият никога не пести, какво и да било добро спрямо останалите, нито пък омаловажава правата им като ги обижда, ощетява или наранява. Този вид поведение в никакъв случай не трябва да се приема, че важи само в случаите, когато мюсюлманите са малцинство или по-слабата страна,

---

¹ ел-Бухари, ел-Едеб 27; Муслим, ел-Бирр 66.

² ел-Бухари, ел-Мезалим 5.

³ Св. Коран, сура ез-Зелзеле 99:8.

както някои се опитват да обяснят „непривичната“ уж миролюбивост на мюсюлманите в някои страни. Авторите на подобни твърдения не познават Исляма, чиито Пратеник е казал: „*Наистина Аллах е повелил доброто отношение към абсолютно всичко*”¹, както и думите му, че най-добрите измежду мюсюлманите са най-добрите в обноските си,² както и че най-добрият измежду хората е онзи, който им е най-полезен³.

Отговорността за животните

Чувството за отговорност у мюсюлманина обхваща и останалите живи същества, както се разбира от думите на Пратеника (с.а.с), в които се казва: *"За добродейнието към всяко живо същество се полага възнаграждение"*⁴

Това образцово отношение Пророкът демонстрирал на практика, когато *по време на похода за завладяването на Мека, съзирайки на пътя на войската едно куче, кърмещо малките си, отбил цялата войска и оставил един войник да пази животното и рожбите му, докато се източат войниците, да не би по невнимание някой не им причини вреда*⁵.

В заключение, истинският мюсюлманин е човек, който вярва във всеобхватността на знанието, мъдростта и мощта на Аллах, с които е обкръжен в земния живот, както и в справедливостта, която го очаква в отвъдния живот при търсенето на сметка за повереното му на Земята. Поради това той се чувства отговорен пред Създателя си според възможностите, с които Го е дарил и се стреми да прояви отговорността си във всички области на живота.

---

¹ Муслим, ас-Сайд 57.

² ел-Бухари, ел-Едеб 39.

³ ат-Таберани, ел-Муджем ел-Кебир, Бейрут, 1984, №13481.

⁴ ел-Бухари, еш-Шурб 9. Муслим, ес-Селям 153.

⁵ ел-Вакиди, ел-Мегази, Бейрут, 1989, II, 804.

THE SENSE OF RESPONSIBILITY- MAIN MOTIVE IN THE MUSLIM'S BEHAVIOR

SUMMARY

Sefer HASANOV

The paper is about one of the main features of the Muslim's character- the sense of responsibility. In the beginning there is a brief introduction dealing with the reasons for the backwardness of the muslim communities with stress on the change in the perception of the contemporary muslims regarding the scope of one's responsibility as muslim. In the rest part the issue is studied by giving place to the main spheres of muslim's responsibility: the heart, the soul, the body, the messenger, the parents, the spouse, the children, the muslims, the non-muslims and the animals.